

MUZEUL DIN SFĪNTU GHEORGHE ȘI KÓS KÁROLY

Arh. VIRGIL SALVANU senior

Îmi face deosebită plăcere să răspund solicitării tovarășului director al muzeului, Dr. Székely Zoltán prezentînd amintirile mele despre stimatul meu coleg și bun prieten, arhitectul Kós Károly, referitoare la activitatea sa de arhitect și conducător artistic al lucrărilor de construire a Muzeului din Sfîntu Gheorghe. Aduc pe această cale un omagiu arhitectului Kós Károly cu ocazia împlinirii vîrstei de 90 de ani la data de 16 noiembrie a.c.

Pe Kós Károly îl cunoșteam din auzite încă din anul școlar 1910—1911, cînd m-am înscris la Facultatea de arhitectură, pentru că încă de pe atunci se vorbea despre activitatea și rezultatele tînărului Kós, atît în cadrul facultății cît și în activitatea sa personală.

Eu i-am urmărit în mod deosebit activitatea sa, căci felul gîndirii sale asupra proiectării construcțiilor corespundea cu visurile mele, mai ales că primeam îndrumări de la aceeași profesori arhitecți.

Kós Károly, ca student cu calități excepționale al Facultății de arhitectură, a luat parte la toate concursurile publicate de Facultatea de arhitectură, cîștigînd premii și primind burse de perfecționare pe timpul vacanței.

În anul 1907 lui Kós Károly i s-a eliberat diploma de arhitect inginer.

După primul război mondial am făcut cunoștință cu tînărul Kós Károly, care era liber profesionist și care fusese cooptat ca membru în Comisia tehnică consultativă, de pe lîngă serviciul tehnic al municipiului Cluj; aici am colaborat 20 de ani unde eu fusesem numit referent. Tot împreună am lucrat într-o comisie de recenzare și propunere asupra lucrărilor înaintate prin concurs public, pentru proiectarea unui ștrand public în orașul Oradea.

Cu această ocazie, am călătorit și am locuit împreună, avînd prilejul să discutăm mult asupra modului de exprimare (stil propriu de construcție) a exteriorului clădirilor proiectate de Kós Károly, precum și influența exercitată asupra noilor clădiri de către construcțiile bisericesti și construcțiile din lemn din Ardeal. Am căzut de acord în aceste discuții, că, construcțiile populare românești și maghiare din Ardeal, au o mare influență reciprocă una față de cealaltă, ținînd cont și de proporția de amestec pe regiuni.

El și-a început activitatea profesională, primind — aproape în serie — însărcinări de a proiecta și executa diferite clădiri, una mai frumoasă și mai interesantă ca cealaltă; de ex. grădina zoologică din Budapesta, case de locuit pentru muncitori la Cluj și la Tg. Mureș. La Sf. Gheorghe, Kós a proiectat muzeul, spitalul, corpuri de locuință duble, locuințe pentru oraș și comune, școli elementare etc.

Între timp s-a ocupat și de multiplele studii de arhitectură, premiate și apărute în reviste de specialitate. În același timp a apărut și prima lui încercare de literatură, scrisă și ilustrată de el.

La începutul anului 1910 s-a căsătorit și a cumpărat un teren la Stana, unde și-a construit o casă week-end.

După numeroase studii, Kós Károly a încercat formarea unui stil de arhitectură propriu, pe baza datinilor populare secuiești și românești din Ardeal.

Tot în anul 1910 se iau măsuri pentru construirea unei clădiri potrivite pentru Muzeul din Sf. Gheorghe și astfel să se rezolve plasarea corespunzătoare a exponatelor muzeale, care fuseseră așezate vremelnic în clădiri nepotrivite. La intervenția conducerii muzeului, Inspectoratul general pe țară al muzeelor și bibliotecilor a recomandat ca proiectant pe prof. arhitect Hüttl Dezideriu din Budapesta, care a terminat în același an schița planului pe baza programului. Dar, profesorul Hüttl, nemulțumit de proiectul său, căruia Kós Károly i-a fost student, îl cheamă pe acesta, rugîndu-l să compună un proiect nou cu înfățișare secuiască, dar să respecte repartizarea încăperilor.

Kós Károly a terminat proiectul într-o săptămîină iar profesorul Hüttl renunță la proiectul său, în favoarea unui proiect nou creat de fostul său student.

În luna decembrie 1910 Kós Károly a primit din partea conducerii muzeului, încredințarea de a întocmi proiectele definitive pentru executarea clădirii muzeului.

Înainte de a începe lucrul la proiectele definitive Kós Károly s-a consultat cu președintele conducerii muzeului Gödri Francisc, fostul primar al Orașului Sf. Gheorghe și cu cei doi profesori de la colegiul din localitate : Dr. László Francisc și Csutak Wilhelm, membri în conducerea muzeului pentru a discuta în amănunțime nevoile utilitare ale noii clădiri, fără a-i pune piedici, față de propunerile de executare a părților arhitectonice și artistice.

Tot la recomandarea lui Kós Károly s-a hotărît ca la executarea lucrărilor să se folosească numai material din surse locale și muncitori locali, astfel că la fundațiile și soclul clădirii s-a folosit piatră de la Örkő, cărămida a fost furnizată de fabrica din Prejmer, țigla a fost adusă de la fabrica din Bodoc, marmura s-a extras de la Lăzarea-Gheorgheni, iar lemnia a fost luată din pădurile din preajmă. Forța creatoare umană pentru executarea lucrărilor de săpături-cioplire și așezarea pietrelor pentru lucrările de dulgherie și lăcătușerie, de asemenea, s-a recrutat din populația locală. Așa s-a realizat clădirea muzeului din Sf. Gheorghe. cu o repartizare muzeală corespunzătoare și o înfățișare caracteristică locală. Kós Károly — abandonînd toate stilurile de arhitectură cunoscute — dar ținînd seama de toate soluțiile și formele folosite de ardeleni, mai ales cel secuiesc, împlînzindu-le, le-a aplicat pe un plan relevu modern cu deservire specială culturală, asigurîndu-i o înfățișare artistic monumentală, naturală, populară.

Lucrările de construcție au început în luna august, așezarea pietrei pe fundație s-a făcut la 22. oct. 1911. În anii 1912 și 1913 clădirea s-a terminat în roșu sub acoperiș. Tot atunci, pe același teren, a început construirea locuinței pentru păzitul muzeului, cu aspectul asemănător clădirii principale.

În anii 1917 și 1918 Kós Károly a fost trimis la Constantinopol pentru studierea sistematizării orașelor bizantine și turcești, despre care a apărut o lucrare editată de Institutul științific din Constantinopol, în anul 1918. În același an, toamna, a sosit din Constantinopol la Stana, unde l-a așteptat toată familia sa: soția, doi băieți și o fetiță.

După eliberarea patriei, Kós Károly s-a încadrat în efortul general pentru dezvoltarea multilaterală a țării, pentru creșterea a noi generații de specialiști folositori construcției noii societăți.

Înainte de încheiere, avînd în vedere felul său de a fi mereu inventiv, atît în viața lui particulară cît și pe plan profesional, literar, politic, se cade a se aminti și de activitatea sa în arta grafică, decorativă, ilustrarea cărților etc. A scris cărți de literatură și manuale despre construcțiile zootehnice agrare. A înființat și redactat ziare și reviste.

Despre vasta activitate a lui Kós Károly atât în domeniul arhitecturii cât și al literaturii s-a mai scris și se va mai scrie încă.

Acestea sînt amintirile mele, pe scurt, despre arhitectul Kós Károly și cu ocazia împlinirii frumoasei vîrste de 90 de ani îi urez din tot sufletul mulți ani cu sănătate !